

Zamek Kulmizów

Historia

Monumentalny, trzykondygnacyjny budynek wykonany z nieotynkowanej cegły, założony na planie wydłużonego prostokąta, podpiwniczony, nakryty dwuspadowym dachem, z kilkoma oddzielnymi klatkami schodowymi. Jego najstarsza, północna część, nawiązująca architekturą do neogotyckich, romantycznych zamków angielskich, powstała na początku lat pięćdziesiątych XIX w. Posiada urozmaiconą formę rozczłonkowaną ryzalitami (wysuniętymi fragmentami budynku na całej jego wysokości), wieżami, gankami i wykuszami (nadwieszonymi występami na zewnętrznej ścianie budynku). Całość zwieńczona jest blankami, czyli ozdobnymi, prostokątnymi wycięciami w murach i na szczytach budowli. W latach sześćdziesiątych kontynuowano rozbudowę w kierunku południowym, z zachowaniem w miarę jednorodnego stylistycznie charakteru, by ostatecznie zakończyć ją w latach dziewięćdziesiątych XIX w. budynkiem skrzydłowym od strony zachodniej. Szczególnie malowniczo prezentuje się zamek właśnie od strony parku za sprawą prostokątnych i okrągłych wież oraz balkonów i loggii.

Obiekt powstał na zamówienie Carla Friedricha von Kulmiza, byłego porucznika artylerii. Po odejściu, ze względu na stan zdrowia, z wojska, Kulmiz zajął się budową linii kolejowych na Śląsku. Podczas pozyskiwania w latach 1842-1843 piasku i żwiru do wznoszenia nasypów kolejowych, odkrył pomiędzy Żarowem i Łażanami pokłady węgla brunatnego i kaolinu. Umożliwiło to wybudowanie kilku fabryk. Dwie z nich: huta szkła „Ida” (1846 r.) i huta żelaza „Maria” (1850 r.), powstały przy obecnej ul. Sportowej. W 1850 r. Kulmiz założył także Fabrykę Cegieł Szamotowych, a osiem lat później Zakłady Chemiczne „Silesia”. W sąsiedztwie zamku powstała ujeżdżalnia, stajnie, ogrodnictwo, szklarnie i inne zabudowania gospodarcze oraz park. Nieodłącznym elementem miejscowego krajobrazu były w tym okresie szyby górnicze. Wszystkie wymienione obiekty (poza „Szamotownią”) leżały na terenie osady przemysłowej *Ida und Marienhütte*, która należała administracyjnie do Łażan, a do Żarowa została oficjalnie włączona dopiero 1 kwietnia 1937 r. ¹

¹ Zbigniew Malicki, *Spacerkiem po Żarowie*, 2017

Opowiadania

Po śmierci w 1874 r. Carla Friedricha von Kulmiza, który, zgodnie ze swoją wolą, został pochowany w grobowcu na terenie parku (podobnie jak zmarła pięć lat później jego żona Maria), w zamku mieszkali przedstawiciele kolejnych pokoleń rodziny. Często gościem na zamku był słynny pruski feldmarszałek Helmuth von Moltke. Maria, żona Eugena, najmłodszego syna Carla Friedricha von Kulmiza, była bratanicą feldmarszałka. W części zamku znajdowały się pomieszczenia biurowe „Silesii”. Podczas I wojny światowej urządzono w nim lazaret. Pod koniec lat dwudziestych XX w. zamek przeznaczono na mieszkania dla pracowników żarowskich fabryk. Po zakończeniu II wojny światowej przez ponad rok był siedzibą czterdziestoosobowego oddziału żołnierzy Armii Czerwonej. W 1946 r. zamieszkali w nim pierwsi Polacy.²

² Zbigniew Malicki, *Spacerkiem po Żarowie*, 2017